

Ільїч Л.М.,

к.е.н., доцент, старший науковий співробітник,
Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України
ilyich_1@meta.ua

Ільїч Л.М.,

к.э.н., доцент, старший научный сотрудник,
Институт демографии и социальных исследований имени М.В. Птухи НАН Украины

Liydmyla Plich,

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Senior Researcher,
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies
of the National Academy of Sciences of Ukraine

**ПРОДУКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ
ЯК ПЕРЕДУМОВА ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ
СЕРЕД ПРАЦЮЮЧОГО НАСЕЛЕННЯ**

**ПРОДУКТИВНАЯ ЗАНЯТОСТЬ
КАК СПОСОБ ПРЕОДОЛЕНИЯ БЕДНОСТИ
СРЕДИ РАБОТАЮЩЕГО НАСЕЛЕНИЯ
PRODUCTIVE EMPLOYMENT
AS A WAY TO OVERCOME POVERTY AMONG
THE WORKING POPULATION**

Стаття присвячена дослідженню взаємозв'язку між бідністю та продуктивною зайнятістю населення. Запропоновано авторське визначення «продуктивної зайнятості» на мікро- та макрорівнях. Досліджено динаміку основних соціально-економічних показників зайнятості, безробіття та бідності в Україні за 2001-2013 рр., у тому числі рівнів бідності за соціально-демографічними групами. Доведено взаємозв'язок між продуктивною зайнятістю населення та бідністю.

Статья посвящена исследованию взаимосвязи между бедностью и продуктивной занятостью населения. Предложено авторское определение «продуктивной занятости» на микро- и макроуровне. Исследована динамика основных социально-экономических показателей занятости, безработицы и бедности в Украине 2001-2013 гг., в том числе уровней бедности по социально-демографическим группам. Доказана взаимосвязь между продуктивной занятостью населения и бедностью.

The article investigates the relationship between poverty and productive employment. The author proposes to distinguish between «productive employment» on the micro- and macro- levels. Productive employment micro-level is economically purposive activity of an individual (or enterprise workforce), which is aimed to create competitive products and profit-making that can cover renewal of fixed assets, expand reproduction of labor power and provide harmonious development of personality. Productive employment macro-level is socially useful activity, which is accompanied by rational use of economic resources and a high level of productivity, aimed to create competitive goods, getting the most outcome that could provide production modernization, reproduction and accumulation of capital resources (physical, financial and human). Dynamics of the main socio-economic indicators of employment, unemployment and poverty during 2001-2013 years, poverty levels of socio-demographic groups are studied in the work. It is proved that there is a kind of relationship between productive employment and poverty. Poverty reduction among labor force is possible with the expanding quality of employment and creation of high-performance workplaces. The government should focus not only on reducing the level of unemployment, but also try to decrease deficit of productive employment as among the working poor and the unemployed. In the center of attention should not be just creating jobs, but also ensuring of decent working conditions and wages, that will help to provide an effective labor force reproduction.

The decisive role in providing of productive employment must play the macroeconomic policy directed at ensuring the activities of competitive enterprises, maximum using of opportunities employment among economically vulnerable groups, social dialogue and investing education, health and social infrastructure.

Productive employment in Ukraine is possible only with modernization and reform of economy, creation of a sufficient number of high-end jobs at full employment, elimination of arrears of wages and social assistance; introduction of mechanisms for the withdrawal of shadow incomes; social protection of vulnerable groups (youth, disabled, single mothers, parents who have many children, elderly, etc.).

Ключові слова. Ринок праці, продуктивна зайнятість, гідна праця, соціально-трудова відносина, бідність.

Ключевые слова. Рынок труда, продуктивная занятость, достойный труд, социально-трудовые отношения, бедность.

Key words. Labor market, productive employment, decent work, social, employment, poverty.

Вступ. Глобальна економічна криза зумовила зростання безробіття, розширення обсягів бідності та посилення нерівності в суспільстві. Цілком зрозумілим є факт, що у посткризовий період для більшості країн світу просте відновлення докризових рівнів зайнятості буде недостатнім для забезпечення ефективності виробництва та досягнення цілей скорочення бідності серед зайнятих. З огляду на це, забезпечення продуктивної зайнятості як способу подолання бідності має стати ключовим пріоритетом у сфері розробки соціальної політики розвинутих країн світу.

Ступінь наукової розробки проблеми. Теоретичну базу вивчення зайнятості та її продуктивності було закладено в наукових роботах Дж. Р. Еренберга, Ф. Кене, Д. Кейнса, К. Маркса, А. Маршала, Т. Мальтуса, В. Нордхауса, В. Петті, А. Пігу, Д. Рікардо, А. Сміта, М. Фрідмана та інших. Проблемами дослідження продуктивної зайнятості населення та розробки методів її регулювання займалися такі вітчизняні науковці, як: С. Бандур, Д. Богиня, І. Бондар, В. Герасимчук, О. Грішнова, О. Дяконенко, М. Долішній, Е. Лібанова, А. Колот, В. Куценко, Ю. Маршавін, В. Онікієнко, І. Петрова, В. Петюх, У. Садова, Л. Семів, Л. Ткаченко, Л. Черенко, Н. Якімова та інші.

Постановка завдання. Водночас незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених забезпеченню продуктивної зайнятості, окремі аспекти цієї проблеми в теоретичному та методологічному плані вимагають подальших досліджень, зокрема: уточнення сутності категорії «продуктивна зайнятість» її взаємозв'язку з добробутом населення та розробка концептуальних положень щодо способів її регулювання.

Результати дослідження. Сьогодні у світі більше половини бідного населення належить до зайнятого населення, що свідчить не скільки про відсутність можливостей прикладання праці, стільки про низькопродуктивний характер такої зайнятості. Зв'язок між низькопродуктивною зайнятістю й поширенням обсягів бідності очевидний. Зрозуміло, що якщо 550 млн. зайнятих які належать, до бідного населення отримають можливість заробляти більше, то масштаби бідності в світі стануть значно меншими. У зв'язку з цим ключем до скорочення обсягів бідності має стати забезпечення продуктивної зайнятості населення, яке передбачає підвищення продуктивності праці, створення гідних умов для її реалізації й високих стандартів оплати праці.

Продуктивну зайнятість традиційно пов'язують зі створенням конкретної продукції чи послуги. Продуктивним працівником вважається той, хто створює суспільно-корисний продукт з додатковою вартістю. Чим вища продуктивна активність найманого працівника, тим вищим є його суспільно-корисний результат, від якого прямо залежить як його індивідуальний, так і суспільний добробут. Забезпечення продуктивної зайнятості на думку В. Онікієнка полягає у [4, с. 32]:

— досягненні раціонального регіонально-галузевого розподілу ресурсів праці, що забезпечує найбільш ефективний розвиток усіх ланок економіки і найвищу віддачу кожного працівника;

— задоволенні потреби економічно активного населення у суспільно-корисній діяльності;

— досягненні оптимального розподілу суспільної праці та максимально можливого рівня продуктивності та ефективності суспільної праці;

— усвідомленні економічної доцільності кожної структурної одиниці економіки та робочого місця;

— задоволенні матеріальних, соціальних і духовних потреб населення;

— отриманні працівником економічно обґрунтованих доходів;

— створенні таких умов зайнятості, що забезпечують не тільки відтворення робочої сили працівника, а й його гармонійний розвиток;

— узгодженні професійно-кваліфікаційної структури робочої сили системі робочих місць, тобто досягненні кількісної та якісної відповідності пропозиції робочої сили попиту на неї.

Виходячи з цього, продуктивна зайнятість властива ефективній економіці, яка характеризується зниженням енерго- та матеріаломісткості, зростанням фондів віддачі, високими темпами поширення інноваційної діяльності в суспільстві, висококонкурентною робочою силою, збільшенням інвестицій в розвиток людського капіталу тощо.

Враховуючи весь спектр відносин, які проявляються і переплітаються у сутності категорії «продуктивна зайнятість» населення, вона синтезує систему правових та соціально-економічних відносин між економічно активним населенням, суб'єктами господарювання та державою щодо організації та реалізації суспільного виробництва.

Можна виділити кілька обставин, які сьогодні суттєво впливають на продуктивну зайнятість населення. По-перше, продуктивна зайнятість населення багато в чому залежить від раціональної роботи органів виконавчої влади всіх рівнів при розробці та вдосконаленні активної політики держави, яка передбачає реалізацію програм зайнятості, що здатні вирішувати проблеми бідності шляхом забезпечення високопродуктивних робочих місць, збільшення доходів громадян від трудової діяльності, підвищення рівня соціального захисту населення тощо. По-друге, продуктивна зайнятість населення залежить від ефективної роботи служб зайнятості, що полягає у працевлаштуванні безробітних, заохоченні підприємницької активності, проведення професійного навчання громадян під конкретне замовлення роботодавців. По-третє, продуктивна зайнятість населення залежить від соціальної відповідальності роботодавців. Будь-який роботодавець, повинен вести активну внутрішню і зовнішню політику соціального захисту своїх працівників та їх сімей, надавати соціальні пакети, забезпечувати працівників легальною заробітною платою, гідними умовами праці. По-четверте, продуктивна зайнятість населення залежить і від самих працівників та їх трудової діяльності, їхнього бажання і прагнення виконувати роботу якісно, в повному обсязі та у зазначені терміни, а також спрямованості на постійне самовдосконалення та професійний розвиток. [5, с. 140].

Продуктивна зайнятість населення є частиною концепції гідної праці, як найважливіший з чинників скорочення злиденності. За визначенням Міжнародної організації праці (МОП) гідна праця — це продуктивна праця чоловіків та жінок в умовах свободи, рівності, безпеки та поваги до людської гідності. Гідна праця забезпечує справедливий заробіток, безпеку на робочому місці та соціальний захист працівників та членів їхніх сімей, сприяє особистому зростанню працюючих та їхній соціальній інтеграції, дає людям свободу висловлювати свої погляди, об'єднуватися

для того, щоб впливати на рішення, що стосуються їхнього життя, гарантує рівне ставлення та рівні можливості для всіх і кожного.

Виникнення концепції гідної праці було пов'язане з глибокими бюджетними та організаційними перетвореннями діяльності МОП та узгодженням її місії і перспективного розвитку з урахуванням глобальних соціально-економічних трансформацій, які суттєво вплинули на ринки праці та соціально-трудові відносини, змінивши способи та характер взаємовідносин між державою, працівниками і роботодавцями. Поглиблення економічної нестабільності на світовому ринку, загострення невизначеності і нерівності у суспільстві вимагало консолідації суспільства у меті забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку.

Перша програма гідної праці в Україні (ПГП) 2006-2007 рр. стала ключовим елементом державної соціальної політики й об'єднала чотири передумови, здатні забезпечити соціально-економічний розвиток: зайнятість, права, захист та діалог [7, с.4]. У програмі було задекларовано, що зайнятість передбачає отримання справедливої винагороди за працю, яка забезпечує гідне життя; рівні можливості для всіх; гідні умови праці; здоров'я та безпеку на робочому місці; доступ до значущої та продуктивної зайнятості та перспективи особистого розвитку. ПГП базується на заохоченні принципів гідної праці в Україні на базі тристороннього соціального діалогу, збалансованого підходу в політиці, поєднання економічного зростання та продуктивної зайнятості з соціальним розвитком та поліпшеними стандартами життя чоловіків і жінок. В наслідок співпраці з МОП Україна отримала належний розвиток правової та інституційної бази, що дало змогу соціальним партнерам активно приймати участь у тристоронніх і двосторонніх переговорах, консультаціях і координації дій з широкого кола питань щодо забезпечення продуктивної зайнятості. Сьогодні в Україні реалізується III Програма гідної праці, яка спрямована на досягнення цілей розвитку тисячоліття та національних пріоритетів нашої країни у сфері праці й тісно пов'язана з міжнародними програмами розвитку, такими як Цілі розвитку тисячоліття, Рамкова програма партнерства Уряду України — ООН на 2012-2016 рр., а також на Національна програма «Україна для людей» та Національні цілі розвитку тисячоліття.

Поняття продуктивної зайнятості у Цілях розвитку тисячоліття пов'язане з забезпеченням тісного взаємозв'язку реалізації гідної праці з одного боку та ліквідації бідності з іншого (табл.1).

Таблиця 1

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ БІДНІСТЮ
ТА ПРОДУКТИВНОЮ ЗАЙНЯТІСТЮ**

Класифікація бідних	Класифікація робочої сили	
	Зайняті	Безробітні
Бідні	Працюючі бідні	Безробітні, які належать до категорії бідних
Небідні	Продуктивно зайняті	Безробітні, які не належать до категорії бідних

У Цілях розвитку тисячоліття продуктивна зайнятість визначається як зайнятість, яка гарантує отримання такого доходу від праці, що забезпечує рівень споживання вищий від межі бідності. Таким чином, продуктивно зайняті не можуть бути віднесені до бідних, оскільки їхні доходи від праці покривають межу малозабезпеченості. Такий підхід до тлумачення категорії продуктивної зайнятості є досить звуженим, оскільки за своєю природою вона має бути спрямована на досягнення максимально можливого рівня економічної та інноваційної активності й забезпечення зростання добробуту населення. Цілком зрозумілим є факт, що рівень доходу від праці, який покриватиме

лише межу малозабезпеченості не сприятиме зменшенню бідності серед економічно активного населення, а лише дозволить йому балансувати на межі бідності.

Продуктивна зайнятість повинна визначати такий рівень зайнятості населення та її структуру, коли одночасно задовольняються кількісно-якісні потреби економіки у людському капіталі та потреби економічно активного населення у високопродуктивних робочих місцях з гідною оплатою праці. У такий спосіб вона сприятиме досягненню збалансованості між потребою населення у робочих місцях та їх наявністю в розрізі професій, кваліфікацій, умов і режимів праці та інших якісних характеристик, які зумовлені як запитами людей, так і об'єктивними вимогами часу.

Враховуючи вищесказане пропонуємо розрізнити продуктивну зайнятість мікро- та макрорівнів. На мікрорівні продуктивну зайнятість можна трактувати як економічно доцільну діяльність індивіда (або трудового колективу), що передбачає створення конкурентоздатної продукції, яка у кінцевому підсумку забезпечує отримання прибутку, здатного покрити відновлення основних фондів підприємства, розширене відтворення робочої сили та забезпечити гармонійний розвиток особистості.

На макрорівні продуктивна зайнятість населення — це суспільно-корисна діяльність, що супроводжується раціональним використанням економічних ресурсів, високим рівнем продуктивності праці, спрямована на створення конкурентоспроможних благ та отримання максимально корисного виробничого результату, здатного забезпечити модернізацію виробництва, відтворення та нарощення всіх капітальних ресурсів (фізичних, фінансових, людських).

Розглядаючи показники зайнятості та бідності населення впродовж 2001-2013 рр. в Україні, можна помітити хвилеподібну динаміку, яка насамперед пов'язана з економічними кризами (табл.2).

Таблиця 2

**ДИНАМІКА ОСНОВНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ЗАЙНЯТОСТІ,
БЕЗРОБІТТЯ ТА БІДНОСТІ
ЗА 2001-2013 РР.***

	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2012	2013
Межа бідності за відносним критерієм, грн. на особу на місяць	175	220	365	526	835	1062	1125	1187
Межа злиденності (грн. на особу на місяць)	140	176	292	420	668	850	900	...
Частка бідних серед зайнятого населення (відносна межа бідності)	22,6	21,1	22,3	21,7	20,6	19,6	20,7	20,0
Рівень бідності за національним відносним показником	27,2	26,6	27,1	27,3	26,4	24,3	25,5	24,5
Рівень злиденності	14,9	13,7	14,4	13,8	13,0	10,7	11,2	...
Рівень зайнятості населення віком 15-70 років, %	55,8	56,6	57,7	58,7	57,7	59,2	59,7	60,3
Рівень зайнятості населення віком 15-64 років, %	58,6	59,7	61,5	62,9	61,0	61,9	62,4	62,9
Рівень безробіття населення віком 15-70 років, %	11,1	9,1	7,2	6,4	8,8	7,9	7,5	7,2
Рівень безробіття населення віком 15-64 років, %	11,1	9,2	7,4	6,5	9,1	7,9	7,7	7,3

Зайнятість у неформальному економічному секторі (за національним визначенням), %	16,4	17,2	21,5	22,3	22,1	23,1	22,9	23,6
--	------	------	------	------	------	------	------	------

*Складено за даними Державної служби статистики України, оцінок Світового банку та Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України

Зокрема фінансова криза 2007-2008 рр. негативно позначилася як на зайнятості населення, так і його добробуті. У 2009 році спостерігалось скорочення рівнів зайнятості порівняно з 2008 роком, коли ці показники досягли своїх максимумів (59,3% серед зайнятих віком 15-70 рр. та 63,4% серед зайнятих 15-64 рр.). Рівні безробіття у 2009 році наблизилися до показників 2004 року і становили у відповідних вікових групах 8,8% та 9,1% відповідно [2, с.120; 3, с.56]. Відлунням падіння зайнятості серед населення було зростання частки населення, рівень споживання якої був нижчим прожиткового мінімуму. У 2010 році намітилася тенденція зростання частки населення з витратами на харчування понад 60% та з низькокалорійним раціоном (менше 2100 кКал на добу).

Загалом кількісні показники бідності навіть попри динаміку зменшення рівня бідності, яка спостерігалася з 2012 року характеризують Україну як країну з стабільно високим рівнем бідності. За критеріями добового споживання та структурним рівнем бідності в Україні продовжує зростати, що є свідченням звуження споживчих можливостей населення та повної втрати позитивної динаміки докризових років. За суб'єктивною оцінкою частка населення, яке вважало себе бідним помітно зросла (з 53,1% у 2008 році до 66,5% у 2013 році) [9, с.16].

Нерівні можливості на ринку праці зумовлюють збереження поляризації доходів та рівня життя населення (табл.3).

Таблиця 3

**РІВЕНЬ БІДНОСТІ
ЗА РІЗНИМИ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИМИ ГРУПАМИ ЗА 2010-2013 РР.***

Соціально-демографічні групи населення	Роки			
	2010	2011	2012	2013
Україна	24,1	24,3	25,5	24,5
Чоловіки	24,6	24,8	25,4	24,7
Жінки	23,7	23,9	25,6	24,3
Зайняті	19,6	19,6	20,7	20,0
Діти до 18 років	32,7	32,0	33,1	32,6
Особи пенсійного віку	19,4	20,5	21,5	19,9
Особи старші 75 років	25,6	26,3	25,6	24,5

* Оцінка Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України <http://www.idss.org.ua/stil.html>

За соціально-демографічними групами найбільш вразливими є діти до 18 років, кожен третій з яких належить до категорії бідних та особи старші 75 років серед яких бідним є кожен четвертий. Найбільш відчутним є зростання бідності серед осіб старших 75 років, що зумовлено низьким розміром пенсій осіб старших вікових груп порівняно з так званими «молодими» пенсіонерами та втратою залишкової

працездатності й можливістю заробити додаткові кошти. У всіх вікових групах жінки частіше потерпають від бідності. Більш вразливими є жінки репродуктивного віку, що насамперед пов'язано з періодами їхньої дитородної активності та низькими оплатами відпусток по догляду за дитиною, які, як правило, не перевищують рівня мінімальної заробітної плати.

Найнижчі рівні бідності характерні для зайнятих віком 45-64 рр. Доходи від зайнятості у цій віковій когорті сягають максимальних значень, що по-перше пов'язано з набуттям високого статусу на ринку праці, який є своєрідною гарантією отримання вищих доходів за середні; по-друге, зі зменшенням витрат на утримання дітей, у зв'язку з їхнім переходом до самостійного життя; по-третє, з додатковими можливостями збільшення грошових доходів за рахунок пенсійних виплат для пенсіонерів-пільговиків. Таким чином, наявність зайнятості для осіб цієї вікової категорії гарантує зниження суттєвих ризиків бідності.

На жаль, проблема бідності серед зайнятих в Україні була і лишається актуальною, і сьогодні говорити про продуктивну зайнятість в умовах, коли кожен п'ятий з поміж них належить до бідних некоректно. Цілком природною є ситуація, коли в умовах конкуренції переважна частина працездатного населення має бажання працювати і прагне самостійно забезпечити собі гідний рівень життя. Водночас можливості економіки України, темпи її модернізації та реформування не сприяють тому, щоб рівень бідності серед працюючого та безробітного населення скорочувався. Найважливішими соціально-економічними проблемами в нашій державі лишаються: збереження низько доходних та низькопродуктивних робочих місць, низька продуктивність праці; низькі темпи оновлення основних фондів та модернізації виробництва; неефективне використання ресурсів; низький рівень оплати праці більшості населення України; зростання заборгованості виплат по заробітній платі; незацікавленість роботодавців в сприятливому відтворенню людських ресурсів.

Між продуктивною зайнятістю та її оплатою існує органічний взаємозв'язок. Обидва показники зумовлені характером соціально-економічних процесів. З одного боку, без зростання продуктивної зайнятості неможливо забезпечити зростання заробітної плати, а з іншого рівень заробітної плати суттєво впливає на продуктивну зайнятість. Насамперед це пов'язано з тим, що оплата праці становить більше половини у структурі сукупних доходів домогосподарств (55,7% у 2013 р.) [1, с.197]. Вона є основним джерелом доходів серед зайнятих, і є частиною сімейного бюджету, а інколи й доходом для цілої родини.

Бідність зайнятого населення посилюється зростанням частки заборгованості виплат по заробітній платі та падінням купівельної спроможності доходів населення. Частка заборгованості економічно-активних підприємств порівняно з підприємствами-банкрутами у 2013 році була більшою на 13 в.п. порівняно з 2007 роком [6, с.243]. Однак слід враховувати, що перші можуть швидко погасити заборгованість у разі покращання фінансового результату шляхом отримання кредитів, тоді як підприємства-банкрути можуть не виплачувати кошти впродовж двох років, доки не буде прийняте судове рішення про їхню ліквідацію, що ще більше посилюватиме соціальну напругу на ринку праці. У розрізі галузей виробництва в 2013 році найбільші обсяги заборгованості були характерні для промисловості, будівництва, сфери транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності.

Коли ми говоримо про продуктивну зайнятість, то повинні пам'ятати, що найманий працівник має бути матеріально та соціально вмотивований до роботи, що включає гідні умови та оплату праці, соціальний захист, можливість участі у прибутках компанії та просуванні кар'єрними сходами. Не сприяє подоланню бідності

поширення неформальної зайнятості в Україні за якої забезпечення продуктивної зайнятості в принципі неможливе (23,6% проти 22,3% відповідно) [2, с.147; 3, с.151]. Рушійними силами зростання продуктивної зайнятості та оплати праці мають стати модернізація економіки та розвиток інноваційних (локомотивних) галузей виробництва, які здатні вивести країну на принципово новий якісний рівень. У цьому контексті нарощення обсягів виробництва високотехнологічної продукції, що забезпечує основну частину доходів від експорту є ключовим пріоритетом більшості розвинутих країн світу.

Рішучу роль у підвищенні продуктивної зайнятості розвинутих країн світу також має професійна підготовка та підвищення кваліфікації зайнятих. Створення ефективних систем професійної підготовки та підвищення кваліфікації де освіта поєднується професійно-технічним навчанням, професійно-технічне навчання з виходом на ринок праці, а вихід на ринок праці з підготовкою на робочих місцях та безперервним навчанням забезпечить зростання продуктивності зайнятості й відкриє нові можливості для створення якісних робочих місць, зростання рівня доходів зайнятих [8].

Зростання продуктивної зайнятості сприятиме підвищенню капіталовкладень, частина яких може бути спрямована на розвиток та на підвищення оплати праці. Цілком раціональним є розподіл доходів, отриманих від збільшення продуктивності, на розробку нових виробів та технологічних процесів, модернізацію підприємств та проведення заходів щодо виходу на нові ринки, що ще більше стимулюватиме зростання виробництва.

Суспільні зиски від підвищення продуктивної зайнятості будуть проявлятися у зростанні обсягів залучення населення до суспільно-корисної діяльності, переміщенні робочих місць з секторів з низькою продуктивністю до секторів з високою, нарощенні конкурентоспроможності економіки. У довгостроковій перспективі продуктивна зайнятість виступатиме визначальним чинником зростання доходів населення. Світовий досвід переконливо свідчить, що стратегії економічного розвитку, які спираються на низько кваліфіковану працю з низьким рівнем продуктивності праці та заробітної плати у довгостроковому періоді мають нестійкий характер та нездатні вирішувати проблеми дефіциту продуктивної зайнятості й бідності у тому числі. Водночас стратегії міжнародного, національного та регіонального розвитку, які базуються на підвищенні якості освіти й професійної підготовки, поширенні нових знань та технологій сприяють створенню підґрунтя для прискороного інноваційного розвитку, диверсифікації виробництва та забезпечення всіх умов продуктивної зайнятості.

Міжнародна практика доводить, що країни які поєднують розвиток професійних навичок робочої сили з продуктивною зайнятістю орієнтують процес професійної підготовки та підвищення кваліфікації на досягнення трьох цілей [10, с.8]:

1. Задоволення попиту на професійні навички з точки зору відповідності сучасним вимогам якості. З метою отримання узгодження попиту та пропозиції на кваліфіковану робочу силу, слід розвивати професійні навички, які відповідають вимогам сучасності, сприяти розвитку безперервної освіти, забезпечувати високий рівень знань населення та економічно доцільну кількість кваліфікованої робочої сили. Держава має забезпечити рівні можливості доступу населення до освіти та робочих місць з метою задоволення потреби в професійній підготовці та реалізації всіх прошарків суспільства.

2. Скорочення витрат, що пов'язані з регулюванням ринку праці. Реорганізація ринку праці відповідно до нових вимог розвитку економіки зумовлює вимивання певних спеціальностей і, як наслідок, професійних навичок, що тісно пов'язані з ними.

Своєчасне реагування системи освіти на ці виклики та забезпечення можливості й доступності у оволодінні новими спеціальностями та професійними навичками гарантуватиме захист від довготривалого безробіття та неповної зайнятості; сприятиме швидшому працевлаштуванню та виступатиме гарантією підтримки ділової активності підприємств.

3. Підтримка процесу динамічного розвитку. Державна політика у сфері професійної підготовки та підвищення кваліфікації має створювати потенціал та систему знань, які ініціюють та підтримують стійкий процес соціально-економічного розвитку.

Якщо перші дві цілі ставлять на меті нарощення професійних навичок у відповідь на технологічні та економічні зміни і можуть бути досягнені в коротко- та середньостроковому періодах, то третя ціль на протигагу їм стосується стратегічної політики у сфері освіти й професійної підготовки і полягає в ініціюванні та безперервному стимулюванні технологічних змін, внутрішніх та іноземних інвестицій, диверсифікації й конкурентоспроможності.

Висновки. Взаємозв'язок між продуктивною зайнятістю та бідністю свідчить, що подолання останньої у складі робочої сили можливе лише за умови розширення сфери якісного прикладання праці, тобто створення високопродуктивних робочих місць. З огляду на це, держава має спрямовувати увагу не лише на скорочення показників безробіття, а й на скорочення дефіциту продуктивної зайнятості, як серед працюючих бідних, так і безробітних. В епіцентрі уваги має бути не просто створення робочих місць, а й забезпечення гідних умов праці та такого рівня її оплати, що забезпечить ефективне відтворення робочої сили. Визначальну роль у забезпеченні продуктивної зайнятості має відігравати макроекономічна політика держави, яка спрямована на забезпечення діяльності конкурентоздатних підприємств, максимальне використання можливостей зростання зайнятості серед економічно вразливих категорій населення, соціальний діалог та інвестування освіти, охорони здоров'я й соціальної інфраструктури.

Забезпечення продуктивної зайнятості в Україні можливе лише за умови: проведення модернізації та реформування економіки, створення достатньої кількості високопродуктивних робочих місць на умовах повної зайнятості, ліквідації заборгованості по виплатам заробітної плати та соціальної допомоги; забезпечення соціального захисту соціально вразливих верств населення (молоді, інвалідів, матерів-одиначок, багатодітних батьків, осіб літнього віку тощо) із збереженням стимулів до продуктивної зайнятості; впровадження механізмів виведення тіньових доходів.

Література

1. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2013 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) [Текст] : стат. зб. ч.1 / відп. за вип. І.І. Осипова. — Київ : Державна служба статистики України, 2014. — 441 с.
2. Економічна активність населення України 2009 [Текст] : стат. зб. / Відповід. за випуск Н.В. Григорович. — К. : Державний комітет статистики України, 2010. — 205 с.
3. Економічна активність населення України 2013 [Текст]: стат. зб. / відп. за вип. І.В. Сенік. — Київ : Державна служба статистики України, 2014. — 200 с.
4. Онікієнко В.В. Продуктивна зайнятість: зміст, актуальні проблеми і шляхи досягнення [Текст] / В.В. Онікієнко, Н. І. Коваленко ; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. — К. : Принт Експрес, 1999. — 52 с.
5. Онікієнко В.В. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи / Онікієнко В. В., Ткаченко Л. Г., Ємельяненко Л. М.; ред. В. В. Онікієнко ; НАН України, Рада по вивч. продукт. сил України. — К. : РВПС України НАН України, 2007. — 286 с.

6. Праця України у 2013 році [Текст] : стат. зб. / відп. за вип. І.В. Сеник. — Київ : Консультант, 2014. — 336 с.

7. Програма гідної праці для країни на 2012 — 2015 роки [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@sro-budapest/documents/policy/wcms_183429.pdf

8. Профессиональные навыки, способствующие росту производительности, занятости и развитию [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_092199.pdf

9. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2014 року) [Текст]: стат. зб. / відп. за вип. І.І. Осипова. — Київ : Державна служба статистики України, 2014. — 86 с.

10. Skills for improved productivity, employment growth and development: Fifth item on the agenda. — Geneva: International Labour Office, 2008. — 176 pp.

References

1. Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2013 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy) : stat. zb. (2014). [Costs and resources of households Ukraine in 2013 (according to the sample HBS Ukraine)] K. : Derzhavniy komitet statistiki Ukrayini [in Ukrainian].

2. Ekonomichna aktivnist naselennya Ukrayini: stat. zb. (2010). [Economically active population Ukraine] K. : Derzhavniy komitet statistiki Ukrayini [in Ukrainian].

3. Ekonomichna aktivnist naselennya Ukrayini: stat. zb. (2014). [Economically active population Ukraine] K. : Derzhavniy komitet statistiki Ukrayini [in Ukrainian].

4. Onikienko V.V. Produktivna zaynyatist: zmist, aktualni problemi i shlyahi dosyagnennya (1999). [Productive employment: content, actual problems and ways of achieving]. K. : Print Ekspres [in Ukrainian].

5. Onikienko V.V. Rozvitok rinku pratsi Ukrayini: tendentsiyi ta perspektivi (2007). [Labour market development Ukraine: Trends and Prospects]. K. : RVPS Ukrayini NAN Ukrayini [in Ukrainian].

6. Pratsia Ukrainy u 2013 rotsi : stat. zb. (2014) . [Labour of Ukraine in 2013] K. : Konsultant [in Ukrainian].

7. Programa gidnoyi pratsi dlya krayini na 2012 — 2015 roki [Decent Work Agenda for the country in 2012 — 2015 years] Retrieved February 11, 2015, from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@ro-geneva/@sro-budapest/documents/policy/wcms_183429.pdf [in Ukrainian].

8. Professionalnye navyiki, sposobstvuyushchie rostu proizvoditelnosti, zanyatosti i razvitiyu [Skills for improved productivity, employment and development] Retrieved February 11, 2015, from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_092199.pdf [in Russian].

9. Samoosinka domogospodarstvami Ukrayini rivnya svoiyh dohodiv (za danimi vibirkovogo opituvannya domogospodarstv u sichni 2014 roku): stat. zb. (2014). [Self Ukraine households of their incomes (based on sample survey of households in January 2014)] K. : Derzhavniy komitet statistiki Ukrayini [in Ukrainian].

10. Skills for improved productivity, employment growth and development: Fifth item on the agenda (2008) Geneva: International Labour Office [in English].

Стаття надійшла до редакції 27.02.2015 р.